

نامه های وزیر مختار ایران

در فرانسه

به وزیر امور خارجه ایران
در زمان سلطنت ناصرالدین شاه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
پرتال جامع علوم انسانی

از

سرلشکر محمود - کی

پیشکش: ۱۳۹۷

پیشکش: ۱۳۹۷

پیشکش: ۱۳۹۷

پیشکش: ۱۳۹۷

پیشکش: ۱۳۹۷

وزارت عالی تعلیمات و تربیت

پیشکش: ۱۳۹۷

پیشکش: ۱۳۹۷

پیشکش: ۱۳۹۷

کتابخانه مدرسه لفظی

در شماره گذشته مجله بررسیهای تاریخی تعدادی از نامه‌های نظر آقا وزیر مختار ایران در فرانسه به میرزا حسینخان مشیرالدوله وزیر امور خارجه وقت ایران چاپ گردید . در مورد چاپ اسناد باید این موضوع را اذعان نمود که تاریخ گذشته از بسیاری جهات جو ابگوی نیازمندیهای امروز و خواستههای مردمان باریک بین و ژرف نگر ، نیست . بویژه آنکه هر روز با بدست آمدن سند یا مدرکی نوین بسیاری از حقایق آشکار میگردد . از این رو دست که محققان و دانش پژوهان قبل از تدوین هر نوشته نخست باید به گردآوری اسناد درست و معتبر تاریخ بپردازند ، زیرا هنگامیکه مجموعه‌هایی از اسناد معتبر فراهم گردد تاریخ صحیح را از لابلای آن نوشته‌ها می‌توان یافت و نگاشت .

نامه‌های نظر آقا که از سال ۱۲۹۲ هجری قمری آغاز گردیده و تا اواخر سال ۱۳۰۴ ادامه داشته نه تنها روشن گر اوضاع اجتماعی ، اقتصادی و سیاسی کشور ما در طی ۱۲ سال از سلطنت ناصرالدینشاه می‌باشد ، بلکه روابط سیاسی ایران را با تعدادی از کشورهای خارجی نیز مشخص می‌نماید .

نامه‌هایی که در این شماره انتشار می‌یابد مربوط به سال ۱۲۹۳ و اوائل سال ۱۲۹۴ هجری قمری می‌باشد .

بررسی های تاریخی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

عریضه مورخه ۱۹ شهر شعبان المعظم ۱۲۹۳

نمره ۹۳ مشتمل بر يك طرفه

خداوند کارا جنگ عثمانی با سربى ها هنوز هم تمام نشده است و از قرارىکه معلوم میشود اگرچه عساكر عثمانیه با احتیاط و تأنى حرکت میکنند ولى همه حرکات آنها موافق قاعده و از روی علم و بصیرت است و از اول جنگ الی الیوم که ۱۹ شهر شعبان المعظم است در هر جا و در هر موقعی که باقشون سربى ها و قره جه داغی ها مقابل شده بر آنها غالب گشته اند در همین روزها قلعه الکسنانس را محاصره نموده بودند و در مدت دو هفته آن قلعه را که یکی از محکم ترین قلاع سربى بوده است بقره و غلبه متصرف شده و حالا در تدارك اند که بر سر قلعه بلگراد رفته و بعد از تصرف این قلعه ثانى بر سر بلگراد که پایتخت سربى و قلعه محکم است بروند و اگر حرف مصالحه که پیش آمده است سر نگیرد و زمستان بیاید عساكر منصوره دولت عثمانیه همه ممالک سربى و هر سگ و قره جه داغ و غیره را بقره و غلبه متصرف خواهند نمود و از قرارىکه مذکور میشود لشکر ردلف عثمانى خیلی منظم است و اسلحه آنها از بهترین اسلحه جات دول فرنگستان است صاحب منصبان آنها همه در مدرسه های نظامیه تربیت شده و از علم و تدابیر جنگ آگاهند و چنانچه در این جنگ با امتحان و تجربه رسیده خطائى در تدابیر ایشان که دایر بعلم

جنگ باشد ملاحظه نشده است خلاصه از قراریکه معلوم میشود در عمل نظام آنها از حیث اسلحه قشون و تربیت صاحب منصبان در این جنگ نقصی و قصوری مشاهده نشده است و هر گاه نظم و اداره داخله مملکت هم مثل عمل لشکر ایشان منظم بود و اعتبار ایشان بجا مانده بود معقول دولتی میشد اما با وصف این فتوحات کار داخلی مملکت ایشان خراب است و چاره پذیر نیست تا خدا چه خواسته و چه مقدر کرده باشد سلطان مراد را هم از سلطنت بیرون کردند تا ببینیم از وجود سلطان عبدالحمید که تازه بجای آن بیچاره بتخت نشاندند چه حاصل خواهد شد حالا چند روز است که حرف مصالحه در پیش است از قراریکه مذاکره میشود دول فرنگستان خیلی مایلند که این فتنه محاربه زودتر رفع و دفع بشود زیرا که میدانند که هر قدر این جنگ طول بکشد رفع آن مشکل تر خواهد شد و بلکه بسایر جاه اسرایت کرده و در کل فرنگستان عمومیت بهم خواهد رسانید علی العجاله ما مورین دول اروپا مقیم اسلامبول در باب مصالحه بعضی تکالیف بدولت عثمانیه کرده اند اما معلوم نیست عاقبت این گفتگوها و تکالیف بکجا خواهد انجامید اعتقاد شخصی فدوی این است که این جنگ باین زودی تمام نخواهد شد و بالاخره دولت روس خود را بمیدان جنگ خواهد رسانید که پدر عثمانیها را از کور در بیاورد اما دولت انگلیس طرف عثمانی را خواهد داشت هر گاه کار با نجاها بکشد سایر دول هم آرام نخواهند نشست و محشری بر پا خواهد شد که به تصور نمی آید الحاصل این است آنچه حالاها شنیده میشود و اما هیچ کس بغیر از خدا حقیقت وقوع حوادث ایام آینده را نمی داند .

مورخه ۱۹ شهر شعبان ۱۲۹۳

عریضجات مورخه ۳ شهر رمضان ۱۲۹۳

نمره ۹۴ مشتمل بر هفت طغرا

خداوندگارا تفصیلات جنگ و حوادث واقعه فیما بین عسا کر عثمانیه و سرب‌ی و قرم‌جه داغ را از بدو الی الختم باهر چاپسار بعرض اولیای دولت ابد مدت علیه رسانیده‌ام آنچه هم از مدت عزیمت چاپار گذشته الی الیوم اتفاق افتاده است آنرا نیز در جزو و در آخر همین عریضه به عرض خواهم رسانید اما حالا احوالاتیکه اطلاع اولیای دولت علیه بر آن لازم است حالت حالیه دول متجانبه اروپا است البته برای اولیای دولت علیه پوشیده نیست که دولت آلمان بعد از جنگ سنه ۱۸۷۰ با دولت فرانسه و بعد از آن همه فتوحات و افتخارات که در آن محاربه برای او حاصل گشت از حیث لشکر و قوت و اقتدار از همه دول اروپا مقدم و معتبر شده است و از آنوقت الی حال دول فرانکستان بی اطلاع و بی تصدیق آن دولت بهیچ امر دولتی، جزئی یا کلی نمی‌توانند اقدام نمایند در این مقدمه جنگ عثمانی نیز چون دولت آلمان ساکت است احدی را قدرت آن نیست که خود را پیش بیندازد و یا اینکه بآن جنگ مداخله نماید.

اگرچه دولت روس هم مقتدر است و همه دول اروپا از او حساب می‌بیرند و اگر چه بواسطه هم مذهبی با طوایف اسلاو خیلی مایل و طالب است که خود را به امداد آنها برساند و گوشمالی بدولت عثمانیه بدهد ولی بواسطه حالت دولت آلمان جسارت نمی‌کند که خود را داخل جنگ نماید. دولت آلمان با دولت روس دوست است و از خیالات بساطنی آن دولت بی اطلاع نیست و بهمین جهت محض خوش آمد امپراطور آلمان، فیلد مارشال بارون-

دمونتقل را که یکی از سردارهای معروف و نامدار است و در این جنگ آخری با فرانسویها فتوحات کرده و رشادت‌ها نموده بود نزد امپراطور روس بشهر ورشو فرستاده و او را مأموریت داده بود که رفته اصل خیال دولت آلمان را بطور واضح به امپراطور روس بیان نموده و آن اعلیحضرت را از صرافت جنگ بیرون بیاورد. از قراریکه معلوم میشود در آن اوقاتیکه پرنس کار - جکوف و کنت اندرش در برلن با پرنس دو بیسمارک ملاقات داشته این حرف زده شده بود که باید دولت عثمانیه را از خاک اروپا بیرون و ممالک بالقان^۱ یعنی روم ایلی را در میان خود قسمت کرد و در عوض آن هر چه از آلمان در خاک اتریش هونگری تبعه هست از جانب آن دولت بدولت آلمان واگذار شود. عدد این آلمانها که تبعه اتریش هونگری هستند قریب بهجده کرور است و همه آنها کاتولیک میباشند. در خود ممالک آلمان هم کاتولیک زیاد است و در این مدت پنج شش سال پرنس دو بیسمارک بآنها خیلی تعدی کرده است و بواسطه ظلم و احوالها در میان دولت آلمان و کاتولیکهای آلمان عداوت کلی هست. اما پرنس دو بیسمارک در کار است که بمرور و بهر وسیله که رو دهد از کاتولیکها دلجوئی کرده کم کم آنها را رام بکند و چون میدانند که در این وقت هر گاه هجده کرور تبعه اتریش هونگری هم بتخت سلطنت آلمان بیاید دیگر از عهده آنها نمی تواند بر آید نظر بر این احوال این مسئله عمده که دایر بتقسیم ممالک عثمانیه است بوقت دیگر باز گذاشت و بهمین واسطه فیلند - مارشال بارون دمونتقل را از جانب اعلیحضرت امپراطور آلمان به ورشو فرستاده که بنا بدوستی و اتحادی که مابین ایشان هست امپراطور روس را از صرافت جنگ بیندازد و چنانکه در اینجاها در میان مأمورین خارجه و اولیای دولت فرانسه مذکور است گویا امپراطور روس تکلیف امپراطور آلمان را عجزالتاً قبول کرده است و اگر چه حالت امپراطور و اولیای دولت روس آرام است ولی همه ملت روس در جوش و خروش اند و هر گاه از جانب دولت متبوعه خود مانعی نمی دیدند بسا جماع تمام کرور و کرور به امداد

سربی‌ها و قره‌جهداغی‌ها و غیره و غیره می‌آمدند اگرچه هنوز کار با آنجاها نکشیده است ولی ملت روس پول زیاد برای سربی‌ها و غیره هیفرستند و از صاحب منصب و غیر صاحب منصب روس هر روز از خاک روسیه خارج شده بآن صفحات میروند و خود را داخل لشکر سربی‌ها و قره‌جهداغی‌ها مینمایند و از قراریکه مذکور میشود هر گاه کار سربی‌ها بجای بد بکشد و دولت عثمانیه سخت گیری کند دولت روس بیش از این ساکت نخواهد نشست و لابد و ناچار و بزور تحریک ملت روس خود را بمهملکه جنگ خواهد انداخت. این است حالت دولت آلمان و دولت روس اما حالت دولت اتریش هونگری از حالت همه دولت‌ها بدتر است، زیرا که اختیار ملت در دست اوست هر وقت از اوقاتیکه يك مسئله طرح میشود و یا اینکه يك اشکالی پیش می‌آید چهارها از يك طرف، آلمان‌ها از طرف دیگر و تیکر بوهمی‌ها و غیره از چهار سمت دیگر سری بلند میکنند و هر يك از آنها میگوید من میخواهم این کار باینطور بگذرد و دیگران برخلاف میخواهند بطور دیگر بگذرد. علی الحساب میانه دولت اتریش هونگری با دولت آلمان خوب است اما با دولت روس چندان صفائی ندارد و گاهی خوب و گاهی بد است. حالا همی توان گفت نه خوب است و نه بد حالت دولت انگلیس (از روزی که آن موران دوم یعنی یادداشتی که در برلن از جانب دولت آلمان و روس و اتریش هونگری در باب تکلیف دولت عثمانیه سمت نگارش یافته و بدولت فرانسه و ایتالیا و انگلیس نیز تبلیغ شده بود) خیلی تغییر کرده است چنانکه بعرض اولیای دولت علیه رسانده ام دولت انگلیس موران دوم مزبور را رد و کشتیهای جنگی خود را بسوی خلیج بزیکا فرستاد که خود نمائی و بی‌اعتنائی خود را ظاهر کند و اگرچه خیال خود را بدولت فرانسه نشان ظاهر نکرد ولی از این حالت معلوم بود که از آن سه دولت شمالی که او را بمجلس برلن دعوت نکرده بودند انزجار خاطر حاصل نموده و برخلاف نیت آنها خود را حاضر و مهیا کرده بود که از دولت عثمانیه حمایت نماید و در حقیقت خیال دولت انگلیس در وقت فرستادن کشتیها همین بود که از عثمانیها جانبداری بکند. اما حرکات قوت آمیز باش بوزوقها و آنهمه قتل و غارت و

عمل‌های خلاف انسانیت که از جانب آنها در حق اهالی بولکاری^۱ و در حق همه مسیحیان آن سامان جاری شده و بروز کرده است حالت دولت انگلیس و خصوصاً حالت ملت انگلیس را نسبت بدولت عثمانیه قدری سرد کرده است و بهمان واسطه در این روزهای گذشته در لندن میتینگ‌ها یعنی مجلس‌ها ترتیب داده و این حرکت دولت را تکذیب می‌کردند که چرا دولت انگلیس بعد از مشاهده آنچه ظلم و تعدی باز هم می‌خواهد از یک دولتی که به بربری‌ها میمانند و بهیچوجه من‌الوجه سولیزه نشده است حمایت نماید. در آن میتینگ‌ها در مورد کلیه شئون و بعضی اشخاص دیگر هم که از معتبرین انگلیس‌ها بوده‌اند تقریرها کرده و ضرب از این حرکت دولت خود گرفته‌اند. از قراریکه معلوم میشود و دولت انگلیس از آن صرافت اولی‌افتاد و چون نمی‌خواهد تنها بماند او هم بسایر دول ملحق شده و مثل آنها بایلچی خود نوشته و دستور العمل داده است که با سفرای دول متحاربه اروپا مقیم اسلامبول متفق شده تا اینکه اسباب متار که در میان عثمانی و سرب‌ها حاصل نمایند و چنانچه از اخبار استنباط میشود ایلچی‌ها در باب متار که تکالیف لازمه کرده‌اند اما دولت عثمانیه امتناع دارد و حرف او این است که پیش از آنکه مقدمات و شرایط مصالحه معلوم و مشخص نشود متار که را قبول نخواهد کرد و لسی بقبول آن مجبور خواهد شد زیرا که طرف مقابل پرزور است. خصوصاً در این اوقات که دولت آلمان آشکارا اظهار کرده است که هر گاه کارها بر وفق نیت دول اروپا صورت نگیرد خدا نخواسته آتش یک جنگ عمومی کلی ممالک اروپا را فرو بگیرد. البته طرف دوست خود را که دولت روس باشد از دست نخواهد داد. این است اصل حالت حالیه آن چهار دولت، دولت فرانسه و دولت ایتالیا علی‌الحساب متابعت آن سه دولت بر رگ شمالی را کرده و میکنند و تا بحال از جاده اعتدال خارج نشده‌اند تا اقتضای حوادث چه پیش بیاورد و چه نصیب کند. مذکور میشود که اگر کار جنگ بجائی بکشد که دولت عثمانیه را از خاک اروپا بیرون کنند و ممالک او را ضبط نمایند

در آن صورت یا يك مملکت مستقلى در آنجا برقرار و یا اينكه روم ايلي را درمیان خود تقسیم خواهند کرد و دولت انگلیس هم مصر را متصرف خواهد شد و ممالک رودرن را هم بدولت فرانسه میدهند اما اینها حرف است و گویا وقت این تقسیم هنوز نرسیده است .

ایضاً مذکور میشود که دولت عثمانیه متار که راقبول نمی کند تا اینکه از جانب سربى شرایط مصالحه ممض نشود و شرایط مصالحه که از جانب دولت عثمانیه تکلیف شده است از این قرار است: اولاً پرنسس میلان باسلامبول بیاید و احترامات لازمه را شخصاً در حضور سلطان بعمل بیاورد، ثانیاً اختیار قلعبجات الکسمنانس وزجا ولونسس تشاربا دولت عثمانیه باشد، ثالثاً يك کرور تومان از بابت خسارت جنگ سربى بدولت عثمانیه کارسازی نماید، رابعاً دیگر سربى قشون نداشته باشد مگرده هزار نفر .

از قراریکه در اینجاها شهرت میدهند معلوم میشود که میانه یعقوب بيك امیر کشفر بادولت روس خیلی بد است و حالاها بواسطه این محاربه عثمانی با سربى بدتر شده است و چنانچه مذکور میشود در کمین گاه ایستاده و منتظر است وسیله بدست بیاید که از روسها انتقام بکشد و ممالکی را که دولت روس در ترکستان بحیطه تصرف خود آورده است از او مسترد نماید و چون میداند دولت علیه ایران نیز بادولت روس متحد است خیال دارد که به لشکر ایران نیز حمله بیاورد. معلوم است این خیالات یعقوب بيك درحالتی صورت میگیرد که سردولت روس در اروپا در جنگ عثمانی مشغول بشود و نتواند بطرف ترکستان امداد بفرستد. خلاصه چون این شهرت‌ها انتشار یسافته بود لهذا جسارت بعرض آن رفت .

از حالا در اینجا مشغول ساختن عمارت اگسپوزیسیون هستند. همه دول مقدار جاومکانی که برای امتعه مملکت خود لازم است خواسته و معین نموده اند و

باندازه مکان هم از جانب دولت متبوعه خودشان تنخواه معین شده است و خواهد رسید. هر گاه فدوی میدانست دولت علیه چه قدر تنخواه منظور دارد برای جابجا کردن امتعه ایران مایه بگذارد و بهمان اندازه جامیخواست و مشخص مینمود. در این صورت استدعا دارد تکلیف فدوی را معین فرمایند تا اینکه باندازه تنخواه مکان جابجا نمایند. البته بعرض اولیای دولت رسیده است که دول بزرگ فرنگستان تا صد هزار تومان برای اکسپوزیسیون امتعه تبعه خودشان خرج میکنند دولت بلچکا^۱ بآن کوچکی قریب شصت هزار تومان دروینه خرج کرده بود. اما این قسم مخارج برای ما وصلت نمی دهد. گویا مثل همان اکسپوزیسیون سنه ۱۸۶۷، یک اکسپوزیسیون مختصری داشته باشیم کفایت کار ما را میکند و گویا از برای ساختن مکان آن اکسپوزیسیون قریب بشش هزار تومان خرج و مصارف کرده بودند حالا هم نمی توان کمتر از آنوقت خرج کرد باید کاری کرد که جلوه بکند و الا هیچ نباشد بهتر است.

چند وقت است که حرف کنگره در میان مردم شهرت دارد و در همه روزنامه ها می نویسند که اکثر از دول متجانبه فرنگستان مایل اند که کنگره منعقد بشود و بعضی مسئله ها که از قدیم مانده است و یا اینکه در این ایام روداده و میدهد حل بشود. از آن جمله عهدنامه پاریس را هم میخواهند تغییر بدهند و تبدیل کنند هر گاه برای ما ممکن بود داخل کنگره مزبور میشدیم عجب نعمتی بود.

از تفصیلاتیکه در این روزها در باب مسئله مشرق زمین در روزنامه ها نوشته شده است هنوز معلوم نیست که این امر بمصالحه خواهد انجامید یا بچنگ اما ظن غالب این است که مصالحه بشود و اکثر از فصول روزنامه ها را که دایر باین مسئله بود قیچی و جمع کرده و با دو نسخه روزنامه مموریال دیپلماتیک در پاکت علیحده گذارده و باعرایض امروز انفاذ حضور مینمایم.

از ملاحظه آنها و از آنچه در افواه مردم مذکور است اهتمامات همه دول اروپا بر این است که محض خوش آمد و سکوت دولت روس دولت عثمانیه را بازدارند که از تکالیف و حقوق خود دست بردارد و تکالیف دولت روس را که باعث خفت اوست قبول نمایند. در حقیقت دولت عثمانیه خیلی بدبخت است که با وصف فتوحاتی که کرده است بخفت خود تمکین میکند خلاصه دول اروپا زور میگویند و دولت عثمانیه باید قبول بکند و الا دولت روس حاضر جنگ است و حرف خود را با زور اسلحه پیش میبرد حالا که زور است یا علی . الحاصل کار و بار عثمانیها خیلی خراب است و روز بروز خراب تر خواهد شد علی الحساب متار که را بقول بعضی یازده روز و بقول دیگران پانزده روز قبول کرده است و در باب شرایطی که برای مصالحه گذاشته بود هیچ کدام نه از جانب دولت روس قبول شده است و نه از جانب سایر دول اروپا حالا همه آراء بر این است که استاتو کوی پیش از جنگ با بعضی امتیازات دیگر برای سرب و قره جه داغ برقرار باشد و از بوسن و هرسگ و بونکار هم میخواهند يك حالت مستقل برقرار نمایند و دولت عثمانیه باید قبول بکند خلاصه این حرفها در میان مردم پولتیک دان مذاکره میشود و باید راست باشد.

تعلیقه جات مورخه ۲۵ شهر رجب المرجب که بسرافرازی این فدوی عز صدور یافته بود واصل و زیارت شد و از مضامین مرحمت آمیز آنها نهایت سربلندی و مفاخرت حاصل گشت. چهارده طغرا فرامین نشانهای استدعائی بانضمام فرمان نشان جلیل از درجه اول که بخود این فدوی مرحمت شده است آنها نیز در لف پا کت تعلیقه جات مزبوره رسیده و مایه افتخار و سرافرازی گردید. چهارده طغرا فرمان در همین روزها تبلیغ خواهد شد از اعطای آنها و بخصوص از اعطای نشان خودم کمال تشکر و امتنان را دارم و انشاء الله سعی و اهتمام خواهم کرد که بیش از پیش لیاقت آن گونه مراحم را بهم برسانم .

عریضه مورخه ۱۷ شهر رمضان ۱۲۹۳ نمره ۹۵ مشتمل يك طغرا

خداوندگارا احوالات و وقایع اتفاقیه متعلقه بجننگ رامفصلا در روزنامه های اینجا نوشته ومی نویسند . فصولی که قابل خواندن است جمع کرده واینک لفاً انفاذ میشود اگرچه هنوز هم معلوم نیست که عاقبت این جننگ بکجا خواهد انجامید ولی ازقراریکه مردم پوئتیک دان مذکور میدارند احتمال میرود جننگ عمومی بشود همان اشخاص نیز میگویند که باوصف این احوال هرگاه دولت عثمانیه بتکالیف دول اروپا تمکین نماید، دور نیست قرارداد مصالحه بیک طوری سر بگیرد اما چنانچه از بدو این جننگ بعرض رسانیده ام اعتقاد شخص فدوی اینست که دولت روس آرام نخواهد نشست و هرگاه در این اوقات فرصت بدست نیاید در موقع دیگر بهانه پیدا خواهد کرد و بادولت عثمانیه خواهد آویخت و یک بلائی برسراو میآورد که بر سر هیچ کافر بنده نیاورده باشند. از حالت سربیی ها هم معلوم است که دولت روس از اوجانبداری مینماید و الادولت سربیی هرگز جسارت نمی کرد و بمحض اینکه وعده متارکه بسررفته بود بدون اینکه صبر و تأمل نماید که دول اروپا قرار آنرا امتداد بدهند شروع بمخاصمت بکند خلاصه حالاسربیی ها با عثمانیها می جنگند و دول متجانبه اروپا در کارند که اسباب مصالحه را فراهم بیاورند و احدی نمی داند که از میانه چه در بیاید علی الحساب اصل مطلب دستگیر هیچکس نیست تا ببینیم از غیب چه ظهور کند چون از این احوالات خبر درستی معلوم نمی شود لهذا باید منتظر نتیجه شد .

انشاءالله هر وقت اصل حقیقت احوال بروز کرد و این اوضاع يك طرفی شد چگونگی احوالات را با تلگراف بعرض اولیای دولت خواهم رسانید چون در فصول روزنامه ها که با مداد سرخ نشان

کرده و لفاً فرستاده میشود اخبار زیاد است و همچنین اشاره هم از لنکره شده است و تکالیفی که از جانب دولت انگلیس بدولت عثمانیه شده است و جواب باب عالی که در رد آن کرده است مفصلاً نوشته شده است بنا بر آن جسارت بتطویل مطلب نمی‌ورزد .

مورخه ۱۷ شهر رمضان ۱۲۹۳

عریضجات مورخه غره شهر شوال ۱۲۹۳ نمره ۹۶ مشتمل يك طرفه

خداوندگارا در این روزها اوضاع پوئتیك بطوری مبهم شده است که هیچکس از حقیقت احوال سردر نمی‌آورد ، يك روز خبر می‌رسید که جنگ خواهد شد روز دیگر برخلاف مژده میدهند که اسباب مصالحه فراهم آمده است اما هیچ دور نیست که با وصف این حالت های دولت و ملت روس و دولت و ملت عثمانیه عاقبت کار بجنگ نرسد در این دو سه روز اعتقاد همه بر این است که عنقریب اعلام جنگ از جانب دولت روس ظاهر خواهد شد تا ببینیم این حرفها حقیقت خواهد داشت یا نه اما در هر صورت اگر حالا هم جنگ نشود بعد از چندماه دیگر وقوع خواهد یافت حالا منتظر خبراند که از اسلامبول در باب متارکه چه خبر برسد .

هرگاه دولت عثمانیه بجای شش ماه مدت شش هفته را بآن شرایط دیگر قبول کرد البته کار بمصالحه خواهد گذشت والا هرگاه دولت عثمانیه بتکالیف دول اروپا تمکین ننماید آتش محاربه برپا خواهد شد آنچه در باب این مسئله نوشته شده و میشود در روزنامه ها مفصلاً نوشته شده است با پاکت عرایض چاپار گذشته هرچه متعلق باین عمل بود فرستاده ام حالا هم با چاپار امروز هرچه قابل ملاحظه بود از روزنامه ها جمع کرده و لفاً انفاذ میدارم بعد از

ملاحظه آنها و این عریضه از وضع و از چگونگی احوالات مسئله مشرق زمین اطلاع کامل بهم خواهند رسید تعلیقه مورخه ۲۲ شهر شعبان هم واصل شد زیاده مطلبی نبود که بعرض آن جسارت ورزد .
غره شهر شوال ۱۲۹۳

عریضه مورخه ۱۵ شهر شوال المکرم ۱۲۹۳ نمره ۹۷ مشتمل بک طغرا

خداوندگارا چنانچه بعرض اولیای دولت علیه رسیده قریب بسه سال و نیم است که عالیجاه علیخان بجهت تحصیل در پاریس است یکسال را در مدرسه سن لوئی مانده و سال دویم را دراکول پولتیکنیک و سال سیم را در مدرسه توپخانه دولت فرانسه در فونتن بلو بوده است و در مدت این سه سال در تحصیل زبان فرانسه و علم ریاضی و فنون حربیه نهایت جد و جهد را بعمل آورده و بوجه احسن تحصیل خود را باتمام رسانیده است و از مدرسهای مزبور تصدیق نامه دارد و بهمه جهت جوان قابل و با استعداد است و در علوم مزبور بحدی ماهر شده و قابلیت خود را بدرجه ای رسانیده است که استحقاق آنها دارد که مورد هرگونه مراجع ملوکانه بشود درحقیقت این قبیل جوانهاکه باعث افتخارملت اند مستحق این اند که از جانب دولت علیه التفات های بزرگ در حق ایشان مبذول و مرحمت شود که باعث تشویق دیگران گردد چون فدوی لازم بود که مراتب قابلیت و هنر عالیجاه مشارالیه را ظاهر نمایم لهذا امروز که عازم دارالخلافه است بعرض این عریضه جسارت کردم امیدوارم بی اثر نماند .

۱۵ شهر شوال ۱۲۹۳

عریضجات مورخه ۲۹ شهر شوال‌المکرم ۱۲۹۳ نمره ۹۸ مشتمل بر چهار طغرا

خداوندگارا امروز دوروز است که در منزل جدید جابجا شده‌ایم اگر چه از هزار تومان متجاوز خرج جابجا شدن کرده‌ام اما خانه خیلی خوب و لایق سفارت دولت علیه شده است اطاقها و سالونهای متعدد و یک باغ بسیار وسیع دارد و برخلاف منزل سابق که بقدر چهار پنج خانواده کرایه نشین داشت این خانه جدید همه متعلق بسفارت است و بهمه جهت مرغوب‌تر و باشأن سفارت مناسب‌تر است خلاصه مقصود فدوی از این تعریف‌ها که شد طلبکاری نیست بلکه محض استحضار خاطر حضرت اشرف امجد بندگانعالی است تا معلوم بشود که برای شأن دولت نه جان خود را مضایقه دارم و نه مال خود را .

چهار ماه سابق برای این عرض کرده بودم که هرگاه يك شخص قابل و با شأن پیدا شود بجای مسیو اوپنهایم منصوب خواهم کرد از آن وقت تا بعال چند نفر طالب شده بودند اما در میان آنها مسیومنیه مهندس مشهور اوفسیه‌لژیون دونور از دیگران قابل‌تر و با شأن‌تر بنظر آمد و چون مدت‌ها در قفقاز بوده و راه‌آهن ازپوتی الی انگلیس را او ساخته است و از وضع راه‌ها و معادن ایران سررشته تمام دارد و بهمه جهت بکار ایران میخورد و می‌تواند مصدر خدمات عظیمه بشود لهذا مشارالیه را بجنرال قونسولگری ایران در پاریس منتخب و منصوب نمودم . مسیومنیه با همه اولیای دولت فرانسه دوست است و راه دارد و از اوضاع اگسپوزیسیون و از وضع ساختن جا و مکان در اگسپوزیسیون سررشته تمام و اطلاعات کامله دارد و بهتر از همه کس می‌تواند از عهده این خدمت برآید چونکه در تعلیقات آخری مقرر شده

بود که هرکس را مناسب بدانم از برای این کار منتخب نمایم نظر بر این احوال فدوی مشارالیه را از همه کس بمنصب کمیسر جنرالی مناسبتر دیده و باو وعده کرده‌ام که این مأموریت را برای او استدعا نمایم در اینکه خودش خیلی معتبر است حرفی نیست اما برادری دارد که او هم خیلی معتبر است و اداره جمیع جنگل های خاک فرانسه با او است و چون در ایران هم جنگل زیاد و هم معادن وافر است بنا علیه هردو برادر بکار حالیه و آینده ما می‌آیند در این روزها مسیومنیه يك راپورت مفصل در باب معادن عرض خواهد کرد که از چه جور نمونه معدن باید به اگسپوزیسیون فرستاد ، همین که آورد انفاذ حضور بندگانعالی خواهم کرد .

در باب مسئله جنگ آخرا لامر بزور و بتهدید دولت روس دولت عثمانی متارکه را در مدت دو ماه قبول نموده و حالا بنای کنفرانس را گذاشته و قرار شده است که از جانب همه دول معظمه اروپا بکنفرانس مزبور مأمور تعیین شده و رفته قرار و مدار امورات را بدهند در این بین دولت روس بجد و جهد تمام در تمهیه و تدارك فراهم آوردن اوضاع جنگ است و لشگر خود را با تداركات لازمه حرکت داده بسرحدات مختلفه میفرستد و اعتقاد مردم این است که از کنفرانس فایده مترتب نخواهد شد و عاقبت کار بجنگ خواهد انجامید هرگاه دولت روس باعثمانی بجنگد دولت انگلیس خود را حاضر میکند که از دولت عثمانی حمایت نماید خلاصه آنچه در این دو هفته در روزنامه ها نوشته شده و قابل عرض بود من باب مزید اطلاع اینک لفاً میفرستم و زیاده بر این مطلبی که قابل عرض باشد بنظر نمی‌آید که بعرض آن جسارت شود .

تلگراف نامه مورخه ۱۰ ماه نوامبر که باین مضمون عزصدور یافته بود (یکهزار و پانصد تومان بیاباییک برای شما کارسازی شد) واصل و از وصول آن نهایت افتخار و امیدواری حاصل شد امیدوارم انشاءالله که این وجه از بابت سنواتی و مخارج سفر روم مرحمت شده باشد که قدری در قروض تخفیف داده شود.

۲۹ شهر شوال ۱۲۹۳

عریضجات مورخه ۱۴ شهر ذی القعدة الحرام ۱۲۹۳ نمره ۹۹ مشتمل بر دو طغرا
با يك كتابخانه

خداوندگارا چندی قبل براین عرض کرده بودم که سیاه و صورت اشیاء و اسبابی که برای اگسپوزیسیون مناسب خواهد شد نوشته بعرض خواهم رسانید حالا حسب الوعدہ آنچه بعقل قاصر این فدوی میرسید همه را در يك کتابچه علیحده قلم بقلم نوشته و ملفوفاً بحضور حضرت اشرف ارفع بندگانعالی انفاذ مینمایم چون از آنجائیکه مدت‌های مدید از وطن عزیز خودم دور شده‌ام اکثر از امتعه و محصولات ایران از خاطر محو شده است لهذا استدعا دارم که آنچه از قلم فدوی افتاده است قدغن فرمایند که بسیاه مزبور علاوه نمایند تا اینکه در این اگسپوزیسیون قصوری بهم نرسد. در باب نمونه معادن و چوب آلات مسیومنیه جنرال قونسول دولت علیه تفصیلی عرض کرده است آنهم لفاً بلحاظ بندگانعالی خواهد رسید البته چنانکه مذکور میدارد نمونه از هر قبیل فلزات و غیره لازم است مردم اینجا ببینند و یقین است که هرگاه نمونه‌ها فرستاده شود در وقت ضرورت بکار خواهد آمد. در باب ساختمان جا و مکان اگسپوزیسیون مسیومنیه که خودش مهندس خیلی قابل است خوب از عمده خواهد آمد اما هرگاه آن

دو نفر نقاش و بنا که بوینه آمده بودند باینجا بیایند خیلی بجا و مخارج اگسپوزیسیون کمتر خواهد بود استدعا دارم که در این باب و در خصوص کمیسر جنرالی مسیومنیه فدوی را زودتر مستحضر فرمایند تا اینکه تکلیف هرکس معلوم و معین شود. از حالا کمیسر جنرال همه دولت‌ها مشخص شده است و چون هرروز باید با رئیس اگسپوزیسیون گفت و شنید بشود علی‌الحساب به مسیومنیه زحمت میدهم که مشارالیه متحمل این زحمتهای بشود تا اینکه خبر مأموریت او باین کار رسماً از وزارت جلیله برسد.

بعد از گفتگوی زیاد بالاخره عمل جنگ بتهدید دولت روس بمتارکه رسید و مدت آن را دو ماه قرار داده‌اند یعنی از اول ماه نوامبر تا آخر ماه دسامبر. اکثر از مأمورین دول متجانبه اروپا رفته و در کار رفتن باسلامبول‌اند و گویا پس از پنجم ماه دسامبر نتوانند در کنفرانس حاضر بشوند. نتیجه مجلس مزبور معلوم نیست بکجا خواهد انجامید اعتقاد مردم اینست که ثمر نخواهد داشت و عاقبت کار بجنگ خواهد کشید از حالا شهرت میدهند که خواه مصالحه بشود یا نشود دولت روس بصلاحدید دولت آلمان لشگر خود را داخل ممالک بولکاری خواهد کرد تا اینکه قرار درستی در نظم امورات آن مملکت و رتق و فتق اداره حکومت آنجاها داده شود و من بعد درباره رعایای آنجا ظلم و تعدی واقع نشود خلاصه باید منتظر وقوع حوادث شد والا پیش از وقت نمی‌توان حدس بی‌معنی زد. این دفعه مانند دفعات سابقه فصول روزنامجاتیکه دایر به مسئله مشرق زمین است، جمع‌آوری نموده و من باب مزید اطلاع لفاً انفاذ میشود.

۱۴ شهر ذی‌القعدة ۱۲۹۳

سیاهه اشیاء و اسبابی است که هرگاه باین تفصیل برای اگسپوزیسیون فرستاده شود خیلی مناسب خواهد شد .

اسباب نقاشی از هر قبیل

جلد کتاب ، قلمدان ، تذهیب و غیره ، نقاشی دور اطاق و طالار که من باب نمونه بروی کاغذ کشیده شده باشد . قطعه خط خوشنویس و خطوط قدیم که حاشیه و متن آن نقاشی و تذهیب شده باشد . جعبه وقاب آینه و قاب شانه و قاب کتاب و قاب شکار و غیره . فرمان تذهیب شده و اسباب صحافی .

نقاشی صورت شبیه یا غیر شبیه و بخصوصه نقاشی گل و بوته که خیلی خوب در ایران میکشند و در اینجاها بسیار مرغوب است .

کتاب نظم و نثر از تاریخ نویسان و همچنین از شعرای قدیم و جدید .

اسباب خاتم

میز و صندل و نیم تخت و جعبه و قلمدان و هراسبابی که از خاتم میسازند .

اسباب از قبیل مخلفات

فرش بزرگ و کوچک یعنی از قالی های خوب و ظریف کردستان گرفته تا برسد بآن قالی های وسط و ضخیم ایلات و عشایر کرد و شاهسون و فیوج . هرگاه در سمت خراسان قالی ترکمان می بافند آنهم در اینجاها خیلی مرغوب است .

نمدهم از هر جور و از هر رنگ ، خواه همدانی و خواه اصفهانی و یزد و کرمان و سایر ولایات ممالک محروسه بوده باشد . گلیم بزرگ و کوچک کار کردستان و کرمانشاهان و بروجرد و غیره جاجم .

رخوت و ملبوسات

از هر صنف مردم یعنی از لباسهای خیلی فاخر و همچنین از لباسهای دهاتی و ایلات قدیم و جدید ، معلوم است باید زنانه و هم مردانه باشد در آنضمن کلاه بخارائی و نمدی و شب کلاه و عرق چین و غیره به ترکیب های مختلفه هم لازم است . چادر و مخصوصاً روبنده زنانه و نقده و گلابتون دوزی و قلاب و گل دوزی رشت و نقشه دوزی اصفهان و سایر جاها و کفش و مغفره که از گلابتون میسازند زنانه و مردانه و چکمه و چارق قزوین و جوراب خوی و اصفهان و غیره .

پارچه حریر و پنبه و پشم

خارا و دبیری و صوف و تافته یزد و خراسان، زری کاشان و اصفهان و ایجه و دارائی و قصب و قلمکار اصفهان و چیت بروجردی و صلۀ ارومی و کرباس و آغری و برک و پتو و شال کرمان و مشهد مقدس ، عبای زری و ابریشمی و پشمی مرغز و جوخای مازندران و قدک اصفهان و یزد و بوشهر و ارومی و کتان مازندران و نخ و خیاطه و مخمل و بافته و قیطان و چل و نمد اسب و زین و یراق با همه متعلقات آن و پالان سواری و غیره و نخ کتان و نخ پشمی که از آن قالی میبافند. اسباب علاقه بندی از همه جور و خورجین و مفرش بند و چادر از هر قسم .

مس و برنج آلات

مجموعه و آفتابه و لگن و طاس حمام با همه ملزومات آن و شمعدان و پیه سوز مخمر عود و صندل که به ترکیب طاوس و کبوتر و سایر حیوانات و طیورات ساخته و میسازند و اکثر از آنها منبت و مشبک و محکوک است. از کارهای قدیم و جدید

و فانوس و منقل و تنگ برنجی و جام و قلیان رسمی با همه ملزومات آن و غیره و غیره .

ظروف چینی و کاشی آجور بزرگ و کوچک که در سر مساجد و حمام و دروازه‌ها میگذارند از کار قدیم و جدید و همچنین اسباب میناکاری از هر قبیل و اسباب حکاکی .

اسلحه

شمشیر و قمه و خنجر و تفنگ و طپانچه و نیزه و قداره و کلاه خود و زره و همه اسباب حرب که در ایام قدیم و حالا بکار برده و می‌برند .

اسباب قلمدان و غیره

قیچی و قلمتراش و چاقو و کارد و پیرکار، کار اصفهان و سطراره و هر چه متعلق باین جور اسباب داشته باشد و اسباب معماری و منجمی از قبیل اسطرلاب و غیره و تیغ دلاکی .

اجناس خشکباری و بعضی ادویهجات که اطبا بکار می‌برند

و مشروبات و نقل آلات و غیره

کشمش همه جوره ، انجیر یزد ، آلو و خرما و قیسی و بادام و پسته دامغان و قزوین و آنچوچک و جوزقند و فندق، لیموی شیراز و سنجد و عناب و نقل آلات که حمل و نقل آنها آسان باشد و در راه ضایع نشود و سماق و کشک ، گز خون رو اصفهان و گز انگبین و زرشک و توت طهران ، شکر مازندران ، ترنجبین و شیر خشت و انقوزه و خاوشیر و کتیرا و کاسه نبات .

مشروبات از هر جور و تریاک و عطریات و حبوبات و تخم گیاه و ریاحین از هر جنس و از انواع مختلفه یعنی از گندم

گرفته تا ماش سیاه و سبزی آلات خشك ، زیره کرمان و زعفران خراسان و برنج عنبربو و صدری و غیره و از نباتات روغنی از قبیل دانه کرچک با روغنش و کنجد و بزرک و غیره ، رشته و نان لواش و سنگک .

کتاب خطی و چاپی و نقشه و مرکب و قلم و مهری که حکاکی شده باشد بر روی برنج و عقیق و غیره .

اسباب ساز و طرب و آلات موسیقی .

اسباب جراحی از کارهای اصفهان .

اسباب ذرع و اندازه از قبیل ذرع و نیم ذرع و اسباب ترازو بانواع مختلف .

مسکوکات طلا و نقره و مس و همچنین مسکوکات قدیم .

اسباب رختخواب از قبیل لحاف و تشک و متکا و بالش و زیر گوشی و غیره .

ابریشم و پنبه و قوزه پنبه و تفتک و پشم و نخ ترمه و پوست جمیع حیوانات هرگاه ممکن باشد ، بره و مرغز و تازی و گربه براق اصفهان زنده بیاورند خیلی پسند و مرغوب خواهد افتاد و پوست اقسام مرغهای بری و بحری و جنگلی و ساغری و پوست آهو برای کتاب نویسی و روناس و علفهای معطر کوهی و دشتی .

اسباب زرگری و جواهری بهمان طورهائی که در ایران میسازند .

شانه و قاشق و جعبه و قلمدان منبت و هر چه از چوب شمشاد و غیره میسازند .

تفصیل نمونه معادن و چوبهای مختلف را مسیو منیه علیحده نوشته و اینک لفاً انفاذ میشود .

۱۴ شهر ذی القعدة ۱۲۹۳

عریضه مورخه ۱۴ شهر ذی‌القعدة ۱۲۹۳ نمره ۱۰۰
مشمتمل یکطرفه بتوسط خود میرزاعلی فرستاده شد

خداوندگارا مقرب‌الحضرت الخاقانیه آقا میرزاعلی حکیم باشی بعد از زحمتهای زیاد ، تحصیل خود را باتمام رسانیده و دیپلم دکتری را حاصل کرده در کمال مفاخرت عازم ایران است. در حقیقت در این مدت یکسال و نیم که در اینجا بجهت تکمیل علم طبابت و جراحی اقامت داشته است بخودش خیلی صدمه زده تا اینکه بمقام دکتری رسیده و حالا قابل آن شده است که در معالجه محل اعتماد اولیای دولت علیه بشود چون لازم بود از طرز تحصیل و حسن رفتار مشارالیه اشاره بشود لهذا بعرض این عریضه جسارت رفت امیدوارم در وقت ورود مرحمت خود را در حق مشارالیه دریغ و مضایقه نخواهند فرمود .

مورخه ۱۴ شهر ذی‌القعدة ۱۲۹۳

عریضجات مورخه ۲۸ شهر ذی‌القعدة ۱۲۹۳، نمره ۱۰۱ مشتمل بر سه طرفه

خداوندگارا از قراریکه از اسلامبول تلگراف میرسد معلوم میشود که از یازدهم این ماه دسامبر که مطابق بیست و پنجم شهر حال بوده باشد در کنفرانس اسلامبول سه مجلس منعقد شده است در مجلس اول همه متفق‌الرأی شده‌اند که سربى درحالت استاتوکوی که پیش از جنگ داشت بماند اما از برای قره‌جه‌داغ بعض امتیازات قرار خواهند داد باین معنی که حدود سرحد آن مملکت را تا بدریا امتداد داده و یک حقی هم باو در دریا واگذار خواهند نمود. در مجلس دویم مارکی دوسلسبوری مأمور انگلیس برای محافظت بولکاری تکلیف کرده است که قشون بلجیک یا سویس و یا اینکه

دانمارك داخل آنجا بشود ، مأمور روس راضی شده است اما معلوم نیست سایر دول این تکلیف را قبول نمایند . يك تکلیف دیگر هم شده است که بعد از این والی بولکاری مسیحی باشد و حتی اسم نوپارپاشا را ذکر کرده اند اما اکثر از مأمورین مهلت خواسته اند که این دو تکلیف را با اطلاع دولت متبوعه خود برسانند . يك حرفی هم از هر سگ و بوسنی شده است ولی هنوز معلوم نیست در باب این دو ولایت چه گفتگو کرده اند . در حالیکه مأمورین دول متجانبه اروپا مشغول گفتگو هستند دولت روس در تدارك و تهیه جنگ است و از شش جهت لشگر خود را با ملزومات حربیه حاضر کرده و بسرحدا تیکه لازم است میفرستد . از آن طرف دیگر دولت عثمانیه بی کار نیست او هم بجهد و جهد تمام در تدارك است و از قراریکه مذکور میشود قشون پر زور و اسلحه مضبوط دارد و آنچه فدوی را متحیر میکند این است که اعتقاد اکثر از مردم اینجا بر این قرار گرفته است که هرگاه محاربه مابین دولت روس و دولت عثمانی واقع بشود و این دو دولت را سر خود بگذارند با هم بجنگند دور نیست که دولت عثمانی دولت روس را شکست بدهد . فدوی این حرفها را هرگز باور نمی کند ولی اعتقاد مردمان معقول که از حالت و وضع عساکر و از اسباب و آلات حربیه آن دو دولت اطلاع کامل دارند باصرار هرچه تمامتر مدعی بر این اند که دولت روس از عهده دولت عثمانی نمی تواند برآید سهل است ، احتمال دارد که از دولت عثمانی شکست بخورد . البته حضرت اشرف که در هر دو مملکت مأموریت داشته اند این فقره را بهتر میدانند .

در اول ورودم بیپاریس ملتفت شدم که در گمرک ممالک فرانسه از بعضی امتعه ایران نسبت بامتعه سایر دول وجه گمرک را زیاد میگیرند مثلاً از فرش ایران درصد پانزده وجه گمرک را اخذ میکردند

و حال اینکه از فرس عثمانی درصد ده میگرفتند و از قلاب دوزی رشت از ما درصد سی و شش مطالبه نموده و از عثمانی‌ها از همان جنس و متاع یعنی قلاب‌دوزی درصد ده مطالبه میشد. بمحض اینکه از این وضع حرکت دولت فرانسه مطلع شدم کاغذ مفصلی بوزارت امور خارجه نوشته و موافق فصل چهارم عهدنامه دولتی و تجارته منعقدہ فیما بین دولتین علیتن ایران و فرانسه اجرای حقوق دولت را مطالبه نموده و ملتفتشان کردم که مطابق نص فصل مزبور از امتعه ایران نباید زیاد از آنچه از امتعه دول کامله الوداد حق گمرک مطالبه میشود، مطالبه نمایند. در همان اوقات بعد از دوسه سؤال و جواب نوشتند که اگر چه با دولت عثمانیه قرار نامه مخصوص بسته ایم و بهیچوجه آن قرار نامه مدخلیت بعهدنامه ایران ندارد ولی محض ترویج تجارت قرار داده ایم که مخصوصاً از فرس و از قلاب دوزی ایران نیز مثل مال عثمانی حق گمرک درصد ده مطالبه بشود. آنچه در این باب با وزارت امور خارجه فرانسه مکتوباً و شفاهاً سؤال و جواب شده است یکسال پیش از مسافرت موکب همایون بعرض وزارت جلیله امور خارجه رسانیده ام و از آنوقت تا بحال چیزی اتفاق نیافتاده بود که بعرض آن مبادرت بشود. اما در مدت هذالسنه چند نفر از اهل فرانسه که بایران تجارت دارند و همچنین دوسه نفر از تجار خودمان شاکمی شده اند که از اسباب مس و برنج ایران که می‌آورند درصد ده و پانزده حق گمرک مطالبه میشود و حال اینکه از همان جور متاعیکه از عثمانی میرسد درصد کیلوگرام ده فرانک میگیرند. بمحض اطلاع این فقره را دوباره دست‌آویز نموده بوزارت امور خارجه کاغذ نوشته و مجدداً اجرای حقوق دولت علیه را خواستم این دفعه دیگر محض خوش آیند يك استثناى بزرگی در حق ماکرده و قرار دادند که بعد از این امتعه ایران در تحت رژیم قونوانسیونل بوده باشد، سواد مراسله آخری که بجناب دوک دکاز نوشته و جواب ایشان را که در آن باب نگاشته بود اینک لفاً انفاذ حضور بندگان عالی مینمایم و از اینکه این خدمت را بدولت و بملت خودم کرده ام خیلی مفاخرت دارم.

* * *

در این مدت هفت سال که بمأموریت پاریس سرافراز شده ام هر وقت از اوقاتیکه وسیله و موقعی بدست آمده درباب مقرب - الحضرت الخاقانیه میرزا احمد خان نایب اول این سفارت عریضه نگار شده و درباره او استدعای بذل مرحمتی نموده ام ولی در خاطر ندارم که مستدعیات فدوی درباره مشارالیه بدرجه اجابت رسیده باشد . البته در نظر اولیای دولت علیه پوشیده نیست که در این مدت مدید عدد صاحب منصب منحصر بوجود او بوده است و بتنهائی از عهده مشاغل نیابت و منشیگری اول برآمده و اوقات خود را بانجام مرجوعات دیوانی مصروف داشته و از عمل خودآنی غفلت و فروگذار نکرده است و در این مدت از مراقبت و مواظبت مشارالیه نهایت رضامندی حاصل است . چون در چنین حالت برفدوی لازم است که مراتب خدمات میرزا احمدخان را بعرض برسانم لهذا این فرصت را مغتنم شمرده مجدداً مستدعی میشوم نظر بخدماتیکه کرده و میکند از جانب اولیای دولت علیه مرحمتی در حق مشارالیه مبذول شود تا اینکه بامیدواری بیش از پیش در انجام خدمات دولتی ساعی و جاهد باشد . امیدوارم که این دفعه این استدعای فدوی بسمع اجابت برسد .

۲۸ شهر ذی القعدة ۱۲۹۳

مدرسه لیثیه قم

عریضجات مورخه ۱۲ شهر ذی حجه الحرام ۱۲۹۳ نمره ۱۰۲ مشتمل بر دو طغرا

خداوندگارا چند روز قبل بر این مسیو شورلیون نام که باجناب مسیو منیه وزیر مختار فرانسه آشنائی دارد باین سفارتخانه آمده اظهار داشت که در هنگام عزیمت معزی اله بمحل مأموریت از ایشان خواهش نموده که کمیسر جنرالی اگسپوزیسیون ایران را از اولیای دولت علیه برای او استدعا نمایند و در آن ضمن از فدوی خواهش نموده که این استدعای او را در حضور حضرت اشرف بندگانمالی تقویت نمایم . اگرچه مسیو شورلیون آدم زرنگی است ولی چون ادعای اوزیاد است میترسم بکار دولت علیه نخورده و چنانچه دولت ژاپون

رادر اگسپوزیسیون سنه ۱۸۶۷ پاریس بخسارت انداخته بود مارانیز دچار ضرر و خسارت نماید. علی الحساب خیال او این است که باید یکصد هزار تومان خرج اگسپوزیسیون کرد و کسیکه از حالا این حرف را میزند البته همین که اقدام باین کار کرد دو مقابل این خرج را بر گردن ما خواهد انداخت. در این صورت صلاح دولت همین است که مسیو منیه جنرال قونسول دولت علیه مقیم پاریس را باین کار مأمور فرمایند و چنانچه از روی احکامی که از وزارت جلیله رسیده و اجازه تعیین مأمور مزبور بقدوی محول شده است کمیسر جنرالی ایران بمسیو منیه عنایت شود. چنانچه در عرایض سابق معروض داشته‌ام نظر بمضمون احکام وزارت جلیله آن مأموریت را بمسیو منیه وعده کرده‌ام و از یکماه متجاوز است که مشارالیه من غیر رسم همه اوقات با کمیسر جنرال اگسپوزیسیون مراوده میکند و اسباب سهولت این کار را فراهم می‌آورد و چون با کمیسر جنرال مزبور و با اکثر از اولیای دولت فرانسه دوست است از همه کس بهتر از عهده این کار برمی‌آید و قرار کارها را بطوری خواهد داد که خرج اگسپوزیسیون کم بشود و بهیچوجه من الوجوه خسارت بدولت نرسد. امیدوارم که اولیای دولت علیه این استدعای قدوی را قبول نموده و محض مصلحت دولت و رفع خسارت، مسیومنیه را بمسیو شورلیون ترجیح خواهند داد.

کتابخانه مدرسه لویه

چنانچه با چاپار گذشته معروض شد در مجالس اول کنفرانس بوی مصالحه می‌آمد اما از پریروز یعنی از وقتیکه قانون نامه جدید دولت عثمانیه سمت انتشار یافته و مدهت پاشا صدراعظم جدید دولت عثمانیه تکالیف کنفرانس را رد کرده است باز حرف محاربه بحدس مصالحه تقدم جسته است و حالا باصرار هرچه تمامتر اعتقاد همه کس بر این است که عاقبت کار ما بین دولتین روس و عثمانیه بتوپ و تفنگ خواهد کشید و اگرچه حالت دولت انگلیس در تردید است ولی اعتقاد مردم این است که او نیز بقصد حمایت دولت عثمانیه داخل این معرکه خواهد شد. از حالا صاحب منصبهای خود را زیاد

بخاک عثمانی فرستاده و در همه جا کارگذاران عثمانی براهنمائی صاحب منصبهای مزبور مشغول فراهم آوردن اسباب حرب و استحکام قلعبجات و جمع آوری غله و آذوقه بوده و هستند. مخلص، از جانبین در تدارک اند از قراریکه مذکور میشود گویا دولت اتریش هونگری نیز آرام نخواهد نشست. او نیز خود را داخل جنگ خواهد نمود و هرگاه حرف مردم حقیقت داشته باشد معلوم است که علم مخاصمت را برضد دولت روس خواهد برافروخت. علی الحساب این است مختصر حقیقت حالت و برای مزید اطلاع بعضی از فصول روزنامه ها را که قابل ملاحظه است منتخب کرده و اینک با دونسخه روزنامه مموریال دیپلماتیک انفاذ حضور مینماید .

۱۲ شهر ذی الحجه الحرام ۱۲۹۳

عریضجات مورخه ۲۶ ذی حجه الحرام ۱۲۹۳ نمره ۱۰۳ مشتمل بر سه طغرا

خداوندگارا پنج طغرا تعلیقه که در لف یک بسته پاکت و تاریخ آنها از ۱۸ شهر ذی قعدة الحرام بوده، دیروز شرف وصول ارزانی داشت. از توصیف و تمجیدی که در اخبار نویسی فدوی در باب مسئله مشرق زمین فرموده بودند، نهایت افتخار و سرافرازی حاصل شد البته معلوم است تکلیف مأمور همین است که وزارت جلیله امور خارجه را از عموم اخبار مستحضر داشته از هیچ نکته و چیزی که ظهور مینماید بی اطلاع نگذارد و انشاءالله بر وفق همین حالت سبک مأموریت را از دست نداده حتی المقدور سعی و اهتمام خواهم نمود که تکالیف مأموریت خود را چنانکه تا بحال مجری داشته بعد از این هم معمول دارد. از شرحی که در باب تشریفات و پذیرائی جناب مسیو منیه وزیر مختار فرانسه مرقوم و همچنین از نشان گراندا و فسیه لژیون دو نور که برای حضرت اشرف ارفع امجد والا شاهنشاه زاده اکرم نایب السلطنه امیر کبیر که از جانب دولت متبوعه خود آورده بود که بآن واضحی اشاره فرموده بودند اطلاع کامل حاصل شد در حقیقت اولیای دولت علیه در پذیرائی جناب معزی اله مافوق مراعات مودت

را بعمل آورده‌اند و مسیو منیه در آوردن نشان گراندا و فسیه خیلی کوتاهی کرده است. هرگاه فدوی پیش از وقت از این فقره اطلاع بهم میرسانید بدرجه نشان مزبور تصدیق نمیکرد و حالاهم که از کیفیت اطلاع بهم رسانیده‌ام اوقاتم تلخ شد، چون امروز بجهت راه انداختن پست هیچ فرصت ندارم بوزارت امور خارجه بروم لکن فردا بانجا رفته و جناب دوک دکاز را ملاقات نموده و بامید خدا و موافق دستور العملی که داده‌اند با ایشان گفتگو نموده این کار را درست میکنم و رضای خاطر حضرت اشرف ارفع بندگانعالی را بجا می‌آورم از این بابت نگرانی نداشته باشند. از عمدة الامراء العظام جهانگیرخان خبری ندارم همینقدر می‌شنوم که در پطر بورغ تشریف دارند، البته بعد از ورود پپاریس بهمان قسمی که مقرر شده است هیچ نوع تقویت و همراهی را در پیشرفت مأموریت ایشان مضایقه و دریغ نخواهم کرد و انشاءالله در کارهای معزی‌اله بقسمی مراقبت و مواظبت خواهد شد که بهیچ وجه از جانب فدوی در پیشرفت عمل مأموریت معزی‌اله قصوری بهم نرسد.

عریضجات فدوی را در باب فقره اگسپوزیسیون تصدیق نموده اشاره فرموده بودند که آنچه در آن باب عرض کرده‌ام صحیح است و باید خیلی دقت کرد چیز عظیمی شود بجهت اینکه ذات ملکوتی صفات همایونی روحانفاده به اگسپوزیسیون تشریف فرما خواهند شد ولی در باب فراهم آوردن امتعه و محصولات ایران بجهت اگسپوزیسیون و مأموریت کمیسر جنرال و همچنین در خصوص تعیین مخارج جا و مکان دستور العمل نداده بودند و حال اینکه چنانکه مکرر عرض کرده‌ام همه دول اروپا قبول خود را بدولت فرانسه نوشته و قرار و مدار جمیع مسئله‌هایی که متعلق باین عمل است مشخص و قرار این امر را بمأمورین خود معین نموده و حالا همه کس بجز فدوی تکلیف خود را میداند و موافق دستور العمل دولت متبوعه خود عمل میکند. استدعا دارم پیش از این فدوی را در انتظار نگذارند و در باب جمیع

فقرات اگسپوزیسیون بطور کافی دستورالعمل مرحمت فرمایند که در سؤال و جواب با کمیسر جنرال اگسپوزیسیون فرانسه معطلی حاصل نشود. چند روز قبل بر این کمیسر جنرال مزبور از فدوی جواب صریح و رسمی خواسته بود که آیا از دولت علیه ایران در باب قبول کردن اگسپوزیسیون رسماً جواب رسیده است و هرگاه نرسیده است کی خواهد رسید. چون از مضمون مراسله مشارالیه چنین استنباط میشود که هنوز در اگسپوزیسیون ایران تردید دارند لهذا این دفعه تحریراً باین مضمون جواب نوشتم: در اینکه دولت علیه ایران اگسپوزیسیون را قبول کرده است شکی نیست و در ضمن مراسله خودم بایشان اطمینان دادم که عنقریب جواب قبولی هم از جانب دولت علیه خواهد رسید.

از کنفرانس خبر صریح نمی رسد اما آنچه تا بحال معلوم شده است این است که چونکه گفتگوها و تکالیف طرفین تا آخر این ماه ژانویه سرانجام نگرفته بود لهذا مدت متارکه را از آن تاریخ الی دوماه دیگر امتداد داده اند و احتمال میدهند که گاه هست در این مدت اسباب مصالحه فراهم نیاید از قراریکه معلوم میشود دولت روس از آن صرافت اول افتاده و در اجرای ادعاهای خود مثل سابق تشدد نمی نماید، سهل است که خیلی سست شده است و حالا چنان وانمود میکند که این مسئله فقط با و مدخلیت ندارد بلکه بجمیع دول اروپا راجع است.

خلاصه علی العجاله پرده حفاظ بر روی آنچه در کنفرانس واقع میشود کشیده شده و حقیقت مطلب را چنانچه بعرض دول متجانبه میرسد ب مردم بروز نمی دهند تا ببینیم بعد از این چه ظهور کند. يك فقره دیگر که تازگی دارد این است دولت آلمان که تا بحال در کنفرانس و در این مسئله مشرق سکوت را اختیار کرده بود کم کم حرکت

نموده و خیال خود را بروز میدهد مثل اینکه منمهم هستم از من غافل نباشید. هرگاه او بجنبد و رأی خود را به ترازو بگذارد، حالت تغییر خواهد کرد. آنچه قابل بود همین است که عرض شد سایر اخبار که قابل خواندن است هرچه از روز عزیمت چاپار گذشته در این باب نوشته و شهرت داده شده است از روزنامه‌ها جمع کرده و اینک برای مزید اطلاع لفاً انفاذ میدارم زیاده برای من مطلب قابل نبود که بعرض آن جسارت شود.

معروضه ۲۶ شهریور حجه الحرام ۱۲۹۳

عریضجات مورخه ۱۱ شهر محرم الحرام ۱۲۹۴ نمره ۱۰۴ مشتمل بر پنج طغرا

خداوندگارا چنانچه در ضمن عریضجات مورخه ۲۴ شهر ذی حجه الحرام معروض شد، بمحض اینکه پاکت عرایض آنروز را راه انداختم رفته جناب دوک دکاز وزیر امور خارجه را ملاقات نموده و موافق دستور العمل حضرت بندگانه عالی اولاً برای طرح مسئله و تمهید مقدمه، شرح ورود جناب مسیومنیه و تفصیل تشریفات پذیرائی که در این سفر دویم از جانب اولیای دولت علیه برای معزی‌اله ترتیب داده شده بود، بیان کرده، بطور واضح خاطر نشان ایشان کردم که با وصف اینکه در دفعه اول ورود جناب معزی‌اله بطهران، آن طوری که سزاوار بوده تشریفات پذیرائی او کاملاً بعمل آمد و این دفعه که مجدداً مراجعت می‌کردند حقاً و عهداً بعمل آمدن همان تشریفات غیر لازم بوده و اولیای دولت علیه ایران در این دفعه تکلیفی نداشتند ولی از آنجا که حضرت سپهسالار اعظم که قدر و قیمت دوستی دولت فرانسه را میدانند و میخواهند مأمور دولت شما از هر جهت محترم باشد، محض رعایت کمال دوستی و مودت این دفعه يك نفر سرتیپ برای ایشان مهماندار قرار داده و از روزیکه بخاک ایران پا گذارده الی روز ورود بطهران، کل احترامات و تشریفات که در دفعه

اول ورود جناب معزی‌اله بعمل آمده بود کاملاً در این دفعه ثانی معمول شده است و بطوری از ایشان پذیرائی شده است که بهتراز آن غیرمتصور است. بعد از این بیانات، فقره نشان حضرت اشرف ارفع‌افخم امجد و الا شاهنشاه زاده اکرم نایب‌السلطنه امیرکبیر روحی فداه را مذاکره کرده، تفصیل ابلاغ نشان مزبور را باین مضمون بیان کردم: از قراریکه معلوم میشود در وقت عزیمت جناب مسیومنیه نشان لژیون دو نور همراه خود برای حضرت و الا برده و در حین ورود عرض کرده بود که نشان گرانددردون از برای شما آورده‌ام و حضرت و الا نیز این فقره را بحضرت سپهسالار اعظم اطلاع داده بودند و معظم‌اله در جواب عرض کرده بودند مبارک است اما از اینکه مسیومنیه درد و ملاقاتی که با حضرت سپهسالار اعظم داشته بود از فقره نشان چیزی اظهار نکرده بود، مایه تعجب حاصل نموده بودند. خلاصه بعد از تبلیغ نشان معلوم شده بود که از درجه گرانددردون نبوده از مرتبه گرانددرد و افسیه بوده است. یقین بدانید هرگاه پیش از وقت میفهمیدند از آن درجه است، معذرت میخواستند و هرگاه من خودم در اینجا مطلع میشدم نمی‌گذاشتم از برای حضرت اشرف ارفع و الا شاهنشاه زاده اکرم روحی فداه که سمت نایب‌السلطنه و امارت کبری در دولت دارند و شئون پادشاهی را حایزاند باوزراء و غیره در یک میزان سنجیده از این درجه نشان ارسال دارند. جای هزار افسوس است که چنین سهوی اتفاق افتاده باشد چون اولیای دولت علیه این فقره را فهمیده‌اند که این نشان از روی سهو داده شده است، لهذا بمن امر و مقرر شده است که رفع اشتباه را نموده تا اینکه تلافی بشود و حالا یقین دارم که بعد از استحضار از حالت و شأن و درجات حضرت و الا بتلافی این فقره اقدام خواهند فرمود. جناب مسیودکاز در مقابل این همه اظهارات فدوی همینقدر در کمال ادب جواب داد حالا بجهت سال نو نشان زیاد اعطاء شده

است و مقدور نیست نشان مزبور تغییر داده شود اما بوقت دیگر حواله می‌کنم که تلافی بشود. بنا علیه این پارتی است رمیزی معنی شرطی است یا قولی است که بوقت دیگر محول میشود.

گفتم اولاً نشانها ئیکه در سال نوداده میشود از تلافی این نشان مانع نیست ، این نشانها يك مقام و آن نشان مقام دیگر دارد و چون خودتان میگوئید این پارتی است که رمیز شده است خیلی مناسبتر است حالا که موقع نگذشته است نشان مزبور تبدیل شود . مسیودکاز باز اظهار تاسف کرد و بهمان قسم اول جواب داد . گفتم البته دولت فرانسه در وقت فرستادن این نشان که بصرافت طبع خود بوده است خواسته است با دولت علیه دوستی و مودت خودش را ظاهر نماید و خیال او این نبوده است که اسباب برودت از آن حاصل بشود، چونکه حالا خلاف نیت طرفین از این فقره حاصل شده و چونکه نشان مزبور مطابق شأن نیست و از آنجائیکه حضرت سپه سالار اعظم یقین داشتند که بمحض اظهار ، تلافی خواهد شد بنا بچنین احوال نشان مزبور را در وزارت امور خارجه برسم امانت نگه داشته‌اند تا خبر از اینجا برسد. از جناب شما خواهش می‌کنم که کار باین آسانی را بتأخیر نیاندازید و عبث راضی نشوید که از این کار جزئی کدورت حاصل شود . باری از این حرف‌ها زیاد گفتم اما بدبختانه اثر نکرد. جواب مسیودکاز همان جواب اولی شد . در حقیقت از حالت ایشان خیلی متأثر شدم و چون دیدم حالت را نمی‌فهمد رفته مسیودپره رئیس اداره پولتیکیه و بعد از آن مسیو مولار ایشیک آقاسی باشی را که عمل نشان با اوست ملاقات نموده سعی های خود را بکار بردم که بجاهست این کار باین آسانی را بگذرانم لیکن جواب حضرات از جواب دوکدکاز سخت تر بود. هر دو جواب یأس دادند و از حرفهای آنها بخصوصه از حرف مسیو مولار معلوم شد که وزیر امور خارجه مؤدبانه جواب داده است اما یقین است که از برای نایب‌السلطنه

از درجه اول نشان داده نخواهد شد . گفتم نایب السلطنه از پسر هیچ پادشاهی کمتر نیست بعد از آنکه نشان برای ایشان میدادید می بایستی مثل اینکه با اولاد سایر سلاطین داده میشود برای ایشان داده شود . گفتم من هیچ راضی نبودم نشان داده شود امامسیومنیه از بسکه اصرار کرد آنهم داده شد . گفتم بمن چرا خبر ندادید من نمیگذاشتم این طور بشود . الحاصل از این حرفها زیاد گفته شد اما بدبختانه بجز جواب یأس چیزی نشنیدم و حالم طوری منقلب شد که بمحض ورود بسفارتخانه بی اختیار گریه کردم . بوحدهت خداوند متعال قسم است که مرگ را باین حالت ترجیح دادم واگر چنانچه اختیار میداشتم و نشان مزبور در دست من بود همان ساعت خودم بوزارت امور خارجه برده بآنها پس می دادم . این فقره را چند روز قبل مختصراً با تلگراف معروض داشته ام حالا دیگر اختیار با اولیای دولت علیه است .

چند روز است که عمدة الامراء العظام جهانگیرخان باتفاق مقرب الخاقان نریمان خان وارد پاریس شده اند و در وقت ورود بلافاصله باین سفارتخانه آمده از فدوی دیدن کردند و فدوی نیز از ایشان بازدید نموده پیوسته همدیگر را می بینیم و موافق مضمون تعلیقه جاتی که در باب سفارش ایشان بعهدہ فدوی شرف صدور یافته است در انجام امور و خدمت محوله نهایت موافقت و همراهی کرده و خواهم کرد . علی الحساب بعد از اطلاع از مضمون فرمان مهرلمعان و احکامی که همراه آورده اند و برحسب اظهاری که کرده اند باتفاق همدیگر بیک دوجا که امید گذشتن کار می رود دست انداخته و در کمال احتیاط و دقت تمام در پیشرفت عمل مأموریت ایشان سعی و اهتمام بکار برده و هرچه شده است محرمانه و مبالغه در عدم کشف آن شده است و اگرچه

هنوز جواب درستی تحصیل نشده است ولی ظن غالب این است که بواسطه مسئله مشرق زمین واغتشاش حواس مردم ، عمل استقرار سرنگیرد . صرافها در این روزها از این قبیل کارها دوری میکنند تا ببینیم خدا چه خواسته باشد. خلاصه فدوی در همراهی و موافقت سعی تمام دارد و در پیشرفت کارها بهیچوجه کوتاهی و فروگذاری نخواهد کرد البته خود ایشان نیز شرح و احوالات را بعرض خواهند رسانید .

در باب انتخاب جا و مکان برای امتعه دولت علیه ایران در اگسپوزیسیون سنه ۱۸۷۸ در تعلیقه مورخه ۲۲ شهر شوال - المکرم که بدست یاری عمده الامراء العظام جهانگیرخان شرف وصول داشت ، امر و مقرر شده بود که با معزی‌اله مشورت نموده بر وفق صلاح و شأن دولت جائی معین و اقدام بساختن شود . البته چنانچه مقرر شده است باحکام اولیای دولت اطاعت خواهد شد ، اما در این میانه يك اشکالی روداده که حل آن با اولیای دولت علیه و آن این است که آیا اگسپوزیسیون سال آینده مانند اگسپوزیسیون سنه ۱۸۶۷ پاریس خواهد بود ، یعنی بی پادلیون و یا اینکه بطور و طرز اگسپوزیسیون سنه ۱۸۷۳ وینه خواهد بود که هم در داخله عمارت جا داشت و هم در خارج ، یعنی در يك گوشه باغ ، اگسپوزیسیون پادلیونی ساخته بودند و سردر آنرا آن دو نفر بنا و نقاش ایرانی بآن خوبی و پاکیزگی آینه بندی کرده ، زینت داده بودند . در بودن و نبودن پادلیون تفاوت خرج زیاد است هرطور مقرر شود از آن قرار عمل خواهد شد . در باب کمیسر جنرال نیز چنانچه مقرر شده بود مسیومنیه جنرال قونسول دولت علیه باین شغل معین و برقرار شد و انشاءالله از عهده آن خوب خواهد برآمد .

چنانکه چند روز قبل براین با تلگراف معروض داشته‌ام کنفرانس اسلامبول برهم خورد و سبب برهم خوردن مجلس مزبور این بود که وکلای دولت عثمانیه تکالیف مامورین دول متجانبه اروپا را منافی شأن دولت خود دیده ، رد کردند و سفرای کبار بنا بدستورالعملی که از جانب دولت متبوعه خود داشتند ، ماموریت خود را مختوم دیده ، هر یک بوطن خود عودت نمود . از قراریکه مذکور میشود شارژدافرها بجای آنها در اسلامبول مانده‌اند و در صورتیکه دولت عثمانیه از آن عزم خود برگردد ، شارژ - دافره‌های مزبور باجرای تکالیف اقدام و دوباره شروع بگفتگو نمایند . علی‌الحساب از روز حرکت سفرا تازه رون داده است که قابل عرض باشد . معلوم است این کار در این حالت نخواهد ماند و چنانچه در میان مردم شهرت دارد ، امسال بی‌محاربه بآخر نخواهد رسید . صادق پاشا احضار شده باید باسلامبول برگردد و عالی پاشا که پیش از مشارالیه در اینجا سفیرکبیر بود ، دوباره مأمور پاریس شده است . مسیو درشه جنرال قونسول دولت فرانسه مقیم تبریز معزول و مسیو امره بجای او منصوب است بیش از این مطلبی که قابل باشد نبود که بعرض آن جسارت ورزد .

در این مدت پنج ششماه دو سه مرتبه بمقام جسارت برآمده درباب سنواتی و مخارج سفر روم با خط خودفدوی محرمانه عرض کرده‌ام که هرگاه آن وجوهات بزودی نرسد از دست طلبکار خلاصی نخواهد داشت .

بدبختانه تابحال چاره مترتب نشده است و جوابی هم مرقوم نفرموده‌اند تا تکلیف معین شود ، چون از روزیکه جای سفارت را تغییر داده‌ام از یکمزار و دویست تومان متجاوز خرج کرده‌ام و

از آنجائیکه این همه مخارج جدید برقروض قدیم علاوه شده است
 لهذا استدعا دارم آن دو هزار تومان که از قوی‌ئیل ولونت‌ئیل
 برعهده دیوان باقی مانده است و آن دو یست و بیست و هشت
 تومان ایت‌ئیل و سیصد و چهل و هفت تومان مخارج سفر روم را
 مرحمت فرمایند. هرگاه این وجوهات تا آخر سال نرسد دیگرکار
 این سفارت از هم خواهد پاشید و بهیچوجه چاره پذیر نخواهد
 بود. بخدا قسم از خجالت و خفت نزدیک است تلف بشوم از برای
 خاطر خدا و محض حفظ آبروی دولت و ملت ایران چاره بدراین
 سفارت فرمایند که از این حالت پریشانی بیرون بیایم والا دیگر
 باین طور زندگانی در اینجا حرام است و نمی‌توانم باین حالت
 در مثل پاریس جائی زندگانی بکنم در این صورت باز هم مستدعی
 میشود که بمهر قسم است فدوی را از این حالت مستخلص فرمایند.
 معروضه ۱۱ شهر محرم ۱۲۹۴

عریضجات مورخه ۲۵ محرم الحرام ۱۲۹۴ نمره ۱۰۵ مشتمل بر سه طغرا

خداوندگارا در عریضه‌ای که در یازدهم شهر حال معروض
 شد عرض کرده بودم که در باب استقراض یکصد هزار لیره باتفاق
 عمدة الامراء العظام جهانگیرخان و مقرب الخاقان نریمان‌خان در
 کمال احتیاط و محرمانه دست برده اهتمامات خود را در پیشرفت
 آن فقره بکار برده بودیم اما چنانکه در همان عریضه حدس زده
 بودیم آن دو نفر صراف موافقت ننموده متعذر شده همینقدر در
 جواب گفتند گذشتن این کار (خاصه در این اوقاتیکه عمل استقراض
 باین طورها برای جمیع دول سخت و صعوب شده است)، غیر مقدور
 است. بعد از اینکه از آن دو نفر ریاس حاصل شد بایک شخص دیگر
 که تبعه روس و ترازه از پتربورغ رسیده بود بنای گفتگو را

گذاشته که گاهست این کار را با او صورت بدهیم . چند مجلس با مشارالیه در این باب مذاکره و جمیع محسنات گذشتن این کار را برای او تعداد نموده و بشیوه هائی که در این کارها لازم است نکات تتمیع و تشویق را خاطر نشان او کردیم بالاخره بعد از گفتگوهای زیاد حرف آخر او این شد که اگر چه حالا عمل استقرار خیلی مشکل و محال است ، ولی من این تنخواه را میدهم از مدت یکسال الی دو سال اما بجهت ترقی اسکونت بانکهای پاریس و لندن که در این اوقات به نه و ده رسیده است از دولت علیه ایران تومانی یکصد دینار در ماه منفعت میخواهم و باید تنخواه من در چهار قسط ، ششماه بششماه از دولت علیه در پطر بورغ کار سازی شود ، ولی شرط عمده این است که حضرت اشرف ارفع سپه سالار اعظم که وزیر امور خارجه اند بتوسط سفارت دولت بمیه روس مقیم دارالخلافه طهران بوزارت خارجه آن دولت اطمینان بدهند که طلب من در سر اقساط معینه خواهد رسید .

بمحض حصول این اطمینان قرض را کار سازی میکنم ، ولی تنخواهی که موجود دارم اسکناس روس است و بجز اسکناس ، پول دیگری ندارم و حالا که اسکناس میدهم در وقت استرداد قرض از همان اسکناس روس عیناً از دولت علیه پول کاغذ قبول خواهم کرد . چون بواسطه تنزل اسکناس که حالا بسه فرانک رسیده است از تبدیل آن بلیره انگلیس احتراز و امتناع داشت و چون بعد از رفع انقلابات حالیه و اصلاح امور و ترقی پول کاغذ همان ضرر در تبدیل پول برای دولت علیه متصور است ، نظر بر چنین احوال این تکلیف مشارالیه رد شد و بعد از مذاکره زیاد ، مشارالیه اساس معامله را بطرح دیگر ریخته ، اظهار داشت که هرگاه همان اطمینان از طرف حضرت اشرف ارفع بواسطه وزارت امور خارجه روس بمن برسد در همان ساعت یکصد هزار لیره از مدت ششماه الی یکسال برای دولت علیه اعتبار باز میکنم ، باین معنی که

حواله‌جات جهانگیر خان را بصاحبان سه چهار نفر کارخانجات قبول خواهم کرد که در سر موعد وجه طلب آنها را کارسازی‌نمایم اما بشرط اینکه حواله‌جات که بلیره انگلیس باید باشد اقلایانزده روز پیش از انقضای مدت در پتربورغ بایصال وزارت خارجه روس بمن برسد و بجهت صرف چنین اعتبار در صد شش کمیسیون می‌خواهم . چنانچه معلوم خاطر حضرت اشرف ارفع بندگانعالی میشود عمده ترین شرایط شخص مزبور در هر دو معامله این است که حضرت اشرف امجد برای تحصیل اطمینان مشارالیه از وزارت خارجه روس برای این تنخواه قلیل ، منت بکشند . چون باعتبار فدویان تکلیف مشارالیه منافی شأن دولت بنظر آمد لهذا بدون اینکه قطع معامله بشود ، قرار شد که جهانگیر خان مراتب را با تلگراف بعرض برساند و امروز هشت روز است که تلگراف فرستاده شده و منتظر جوابیم که از قرار اوامر اولیای دولت علیه عمل شود . خلاصه شرح احوالات این مقدمه همان است که در این عریضه عرض شد البته خود جهانگیر خان هم مراتب را مکتوباً بعرض خواهد رسانید .

سه شنبه گذشته که ششم ماه فوریه مطابق ۲۲ شهر حال است در عمارت الیزه مجلس مهمانی بال بوده جمع کثیری از اکابر و امرا و وزیرها و مأمورین خارجه و سرداران بری و امراء البحری و صاحب منصبان از خارجه و از داخله و از اهل نظام و ارباب قلم در آن مهمانی موعود بودند . از عمدة الامراء العظام جهانگیر خان و نریمان خان نیز نظر باظهار فدوی وعده گرفته بودند و باتفاق رفتیم ، هر دو را خدمت جناب مارشال و مادام دو مکماهون معرفی نمودم . جناب معزی اله ، چنانچه رسم متداوله خودشان است با فدوی و حضرات زیاده از حد اظهار تلطف و مهربانی نمودند و

در بین صحبت اولاً جویای صحت ذات مبارک همایونی شده و بعد پرسیدند که شنیده‌ام اعلیحضرت اقدس شهریار خیال دارند به اگسپوزیسیون پاریس تشریف بیاورند . جهانگیر خان گفت در این باب مأموریت دارم و جناب وزیر مختار تبلیغ خواهد کرد . فدوی در جواب گفت بلی رأی جهان آراء بر این علاقه گرفته بوده که در پائیز گذشته باین صفحات تشریف فرما بشوند و بجهت وقوع این همه حوادث مسافرت را بتأخیر انداختند ، اما بوصف این احوال رأی مبارک از این مسافرت منصرف نشده و خیلی مایل اند که بار دیگر بفرنگستان تشریف بیاورند و هرگاه چنانچه امیدوارم از جانب دولت بمیه فرانسه باگسپوزیسیون دعوت بشوند خیال همایونی باین مسافرت زیاده تر قوت خواهد گرفت . در جواب گفتند . البته معلوم است و ما خیلی خوشحال خواهیم شد که اعلیحضرت شاهنشاهی به اگسپوزیسیون تشریف بیاورند . گفتم در این صورت این هم يك نوع دعوتی است که میکنید ، هرگاه مأذونم فرمائید تقریر جناب شما را بعینه بخاکپای مبارک خواهم رسانید . گفتند بلی البته چنین است ، ما خیلی مسرور میشویم از تشریف آوردن سرکار اعلیحضرت اقدس همایون . بعد از امتعه ایران خیلی تعریف و تحسین کردند . فدوی نیز امتعه خوب ایران را یکی یکی تعداد نموده ، گفتم حالا که ریاست این اگسپوزیسیون با حضرت اشرف سپه سالار اعظم است اسباب آن بطوری فراهم خواهد آمد که بهیچوجه باگسپوزیسیون های سابق مداخلت نخواهد داشت . در جواب گفتند راست است من صدر اعظم را در اینجا خوب شناختم صحبت ها باهم کرده ایم شخص بزرگی و خیلی با درایت و با کفایت است ، بلی بسیار خوب است و انشاء الله اگسپوزیسیون خوب خواهد شد . بعد باما خدا حافظی کرده بادیگران مشغول صحبت شدند . بعد از آن جهانگیر خان و

نریمان خان را بجنابان وزیر امور خارجه و وزیر داخله و وزیر جنگ معرفی کردم و آنها نیز با حضرات خیلی اظهار مهربانی نمودند. در باب جا و مکان اگسپوزیسیون از کمیسر جنرال سؤال کرده بودم که چه قدر جا برای ما منظور کرده‌اید، جواب فرستاده بود که جاهای متعدد برای شما حاضر و مهیا داریم. اما از قراریکه معلوم میشود جاها از هم جدا هستند باین معنی که مانند اینکه برای سایر دول قرار گذاشته‌اند برای ما چهار پنج مکان خواهند داد که در هر یکی از آنها متاعی که باهم جور است گذاشته شود. نقشه جاها را خواسته‌ام در این چند روز خواهد رسید انشاءالله همینکه رسید میفرستم خلاصه اینها همه سهل است و تغییر پذیر هم خواهد شد اما باید ب فکر فراهم آوردن اسباب و مخارج اگسپوزیسیون افتاد که مثل اگسپوزیسیون های سابق کار ما بتأخیر نیفتد، زیرا که از امروز الی چهارده ماه دیگر اگسپوزیسیون باز خواهد شد.

از روز برهم خوردن کنفرانس اسلامبول الی الیوم که ۲۵ شهر حال است بجز عزل مدهت پاشا و سرکولر پرنس کارجاکوف که در جزو روزنامه های این هفته منتشر شده است ولفاً انفاذ حضور میشود چیزی دیگر که قابل باشد وقوع نیافته که بعرض برسانم پس در این صورت این دفعه فقط بفرستادن روزنامه ها اکتفا نموده زیاده براین جسارت نمی‌ورزد.

۲۵ محرم ۱۲۹۴

عریضجات مورخه ۹ شهر صفر المظفر ۱۲۹۴ نمره ۱۰۶ مشتمل بر دو ظفرا

خداوندگارا صحبتی که در روز بال در باب دعوت اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی روحنا فداه به اگسپوزیسیون با جناب

مارشال مکماهون شده بود کما هو حقه مصحوب چاپار گذشته بعرض رسانیده ام بعد از آن بنا با ظهار عمدة الامراء العظام جهانگیر - خان رفته جناب مسیو دکاز را نیز ملاقات نموده و در باب دعوت و محسنات این سفر دویم بقدر نیم ساعت بامعزى اله گفتگو نموده و همه اهتمامات و مساعی خود را بکار بردم و بطوری حالت را باو بیان کردم و محسنات این سفر دویم و نتایجی را که از چنین سفر برای دولتین علیتین ایران و فرانسه حاصل خواهد شد یکان یکان خاطر نشان ایشان کردم . در جواب گفت ما خیلی شرف خواهیم داشت از تشریف آوردن اعلیحضرت شاهنشاهی باینجا و باکمال میل دعوت میفرستادیم ولی چون برای این اگسپوزیسیون از هیچ يك از سلاطین روی زمین دعوت گرفته نخواهد شد ، بنا بر - این احوال ، فرستادن دعوت بایران مشگل خواهد شد . گفتم چون مقصود این است که دعوت دولت فرانسه ، برای این مسافرت دویم يك دست آویز خوبی خواهد شد ، لهذا یقین بدانید که بجز آن اشخاصیکه باید از این دعوت استحضار بهم برسانند دول خارجه چندان مستحضر نخواهند شد . گفت چنین چیز بزرگی را نمی توان پنهان داشت . گفتم سایر سلاطین ، اروپا را خوب دیده اید و از همه چیزهای اینجا مستحضراند اما پادشاه ما يك دفعه اروپا را دیده اند و در آن وقت بجهت تشریفات رسمی فرصت نشد که از وضع علوم و صنایع اینجا بهره ببرند و بهمین جهت مایل اند که دفعه دیگر بفرنگستان تشریف بیاورند و هرچه باعث ترقی اروپا شده مثل پطرکبیر برای العین مشاهده فرمایند و حالا برای اجرای چنین نیت پاک باید يك دست آویز در دست باشد و بهمین جهت است که شما را بفرستادن دعوت ، تکلیف میکنم . هرگاه بدانید که این سفر دویم چه قدر بانتيجه خواهد بود بدون تردید بفرستادن دعوت اقدام خواهید کرد . گفت حالا بیش از آنچه

گفتم نمی‌توانم بشما جواب دیگر بگویم حالا که اینهمه محسنات را برای این سفر بیان کردید بگذارید در آن باب قدری تفکر نمایم و بعد جواب صریحی بشما خواهم گفت. **آنکس که باغاله مدرسه لیبیه را** بعدگفت ازقراریکه می‌شنوم دولت ایران در تدارك و تهیه جنگ است اما من بشما دوستانه میگویم که صلاح دولت شما این است که آرام بنشینند. گفتم دولت علیه خیال جنگ ندارد و هر کسیکه این خبر را بشما اطلاع داده است ازوضع پولتیک ما بی‌استحضار است. گفت از ایران مسیومنیه چیزی در آن باب نوشته بود اما در اینجاها این اخبار شهرت کرده است، گفتم شما یقین داشته باشید که آنچه در آن باب در روزنامه‌ها می‌نویسند، همه دروغ است و هرگاه مذکور میشود که دولت علیه یک چند فوجی بسرحد خوی فرستاده است، اگر چه رسماً بمن خبرنرسیده است ولی این تازگی ندارد و همه وقت دولت ما در آن سرحد برای رفع شرعشایر و ایلات در آنجا یک چند فوج ساخلو دارند و چون حالا بواسطه این انقلابات، ایلات مزبور طغیان کرده‌اند دور نیست که دولت علیه عدد افواج را زیاد کرده باشد، اما یقین بدانید که دولت علیه بجز نظم و محافظت سرحد، مقصود دیگر ندارد. گفت اگر این طور باشد عیب ندارد. گفتم بلی چنین است و دولت علیه خیال دیگر ندارد.

در جزوعریضجاتیکه باچاپارگذشته انفاذشدعرض کرده بودم که نقشه‌جا و مکانی را که در اگسپوزیسیون سال آینده برای امتعه دولت علیه منظور شده است از کمیسر جنرال دولت بهیه فرانسه خواسته‌ام. چند روز بعد از عزیمت چاپار نقشه مذکور از جانب

کمیسر جنرال مزبور رسید از قراریکه مذکور شده است دولت فرانسه در تغییر و تبدیل جائیکه برای ما معین کرده‌اند مضایقه نخواهند داشت . حالا نقشه را لفاً میفرستم ملاحظه فرمایند و بهر قسمی که رأی اولیای دولت علیه علاقه بگیرد و دستورالعمل مرحمت فرمایند که از آن قرار رفتار شود .

مورخه ۹ شهر صفر المظفر ۱۲۹۴

